

Спеціалізованій вченій раді ДФ 26.055.038
Державного торговельно-економічного
університету
(02000, м. Київ, вул. Кіото, 19)

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора політичних наук Гапоненко Віри Анатоліївни
на дисертаційну роботу
Федоришиної Катерини Олександрівни
на тему «Вплив геополітичного середовища на розвиток демократії (на
прикладі України)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 052 – «Політологія»

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Федоришиної Катерини Олександрівни на тему «Вплив геополітичного середовища на розвиток демократії (на прикладі України)» є актуальною відповіддю на сучасну дискусію про роль геополітичного чинника демократизації у контексті поточних світових викликів. Російська агресія проти України, зміни на міжнародній арені, локальні та регіональні зони напруження в своїй специфіці повертають політичну науку до класичної концепції геополітики. Однак в сучасному вимірі геополітика вже не може існувати в рамках підходів, заснованих на приматі географічного простору та орієнтації на матеріальні ресурси, адже глобалізація та всесвітній відкритий інформаційний простір змінили прив'язку акторів міжнародних відносин до географічних координат. Тим не менше, і відмова від географічного виміру аналізу, коли йдеться про взаємозв'язки країн на міжнародній арені, може призвести до втрати цілого набору важливих змінних цього аналізу. Дослідження Федоришиної Катерини Олександрівни має на меті поєднати в аналізі розвитку демократії геополітичний аспект та різні погляди на структуру цього політичного режиму. Особливо актуально це для України, на прикладі якої проведе дане дослідження.

Наукова новизна. Винесені на захист висновки дослідження Федоришиної К.О. містять новизну та відрізняються повнотою наукового обґрунтування. Достатній рівень обґрунтованості дисертаційного дослідження є результатом вибору та використання ряду загальних і спеціальних методів наукового пізнання.

На особливу увагу заслуговують такі висновки дослідження:

- В результаті дослідження уточнене поняття політичного режиму як комплексу компонентів соціального та інституціонального характеру, що взаємодіють між собою в формальних та неформальних умовах політичної системи та розкриваються в специфічних взаємовідносинах акторів цієї системи в рамках реалізації політичної влади.
- На основі аналізу теоретичних підходів до вивчення проблеми впливу зовнішніх факторів на політичний режим, дослідження визначає багатовимірність такого впливу та вказує на взаємозалежність між внутрішніми та зовнішніми факторами, особливо за умови наявності в геополітичному середовищі акторів, що представляють як демократичні, так і недемократичні політичні режими.
- В дослідженні пропонується розглядати такі фактори можливого зовнішнього впливу на політичний режим в геополітичному середовищі: поведінка представників політичних еліт з використанням інструментів певного типу режиму, встановлення зв'язків місцевих політичних еліт із політичними елітами, що представляють певний політичний режим, пряма допомога політичним та іншим місцевим елітам з боку країни з певним політичним режимом.
- Методом кореляційного аналізу були виділені характерні особливості динаміки розвитку демократії України за обраний для аналізу проміжок часу (2006-2018 рр.) на основі показників трьох індексів вимірювання демократії. Ранжування факторів, що найбільше пов'язані зі

зміною розвитку демократії в Україні (прораховані на кореляції загального показника демократії України з показниками окремих факторів індексу демократії The Economist Democracy Index, Freedom In the World та Polity IV) визначає найсильніше пов'язані між собою фактори: 1. Фактор «електоральний процес та плюралізм», що включає фактори «ротація виконавчої влади» та «політична конкуренція»; 2. Фактор «громадянські свободи»; 3. Фактор «інституційно-правові обмеження виконавчої влади».

- Зводячи всі три групи факторів розглянутих індексів (The Economist Democracy Index, Freedom In the World та Polity IV) по Україні за 2006-2018 рр. до одного ранжування, виділивши співпадіння чи найближчі по рангу позиції, визначено наступний перелік факторів, що мають зв'язок зі зміною розвитку демократії України: 1. Фактор «електоральний процес та плюралізм», що включає фактори «ротація виконавчої влади» та «політична конкуренція»; 2. Фактор «громадянські свободи», що включає «права на збори та асоціації», «свободу слова та переконань» та «політичну участь»; 3. Фактор «інституційно-правові обмеження виконавчої влади».

- Для України на досліджуваному часовому проміжку найбільший зв'язок зі зміною розвитку демократії має зміна розвитку процедури проведення виборів, особливості політичного плюралізму, розширений пакет громадянських свобод (що включають права на збори, свободу слова, політична участь) та інституційні і правові принципи регуляції діяльності виконавчої влади (тобто ротація, звітність, прозорість конкуренції). В результаті дослідження рекомендується звернути увагу саме на ці елементи демократичної системи України з метою укріплення демократичних процесів в країні в сучасних умовах з огляду на особливості геополітичного середовища країни.

- Також рекомендовано визначити такі елементи демократичної системи України як найбільш пов'язані з зовнішніми,

середовищними трендами зміни розвитку демократії: «електоральний процес та плюралізм», «громадянські свободи», «верховенство права». Саме на цих факторах рекомендується зосередити увагу при розробці стратегії укріплення демократії, повної імплементації та захисту демократії від впливів не-демократичних країн геополітичного середовища.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Новизна одержаних результатів дослідження підтверджена широкою апробацією: основні положення, рекомендації і висновки були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: VII міжнародна конференція «Сучасний рух науки» (Дніпро, 2019 р.); міжнародна конференція «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions» (Штутгарт, 2019 р.); міжнародна конференція «Advances Of Science» (Карлові Вари-Київ, 2019 р.); міжнародна конференція «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions» (Штутгарт, 2019 р.); міжнародна конференція «Стратегічне позиціонування України в сучасному міжнародному просторі» (Київ, ІМВ КНУ ім. Т.Шевченка, 2019 р.); XXVIII міжнародна конференція «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» (Переяслав, 2020 р.); III міжнародна конференція «Журналістика та реклама: вектори взаємодії» (Київ, КНТЕУ, 2021 р.); міжнародна конференція «Theoretical and empirical scientific research: concept and trends» (Київ-Оксфорд, 2021 р.).

Мета, об'єкт і предмет дослідження сформульовані чітко. Наукознавчі завдання дисертаційної роботи є виправданими, охоплюють відповідну тематику, перебувають у рамках наукової спеціальності 052 - політологія.

Достатньою є *нормативна та емпірична база* дисертаційного дослідження Федоришиної К.О. Ґрунтовною є і теоретико-методологічна база дослідження.

Оцінюючи зміст дисертаційного дослідження Федоришиної К.О. можна стверджувати, що одержані наукові результати є обґрунтованими, а їх наукова новизна – достовірною.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертаційне дослідження Федоришиної К.О. складається зі вступу, 3 розділів, 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що охоплює 154 позиції, та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 251 сторінку. Обсяг основного тексту – 183 сторінки.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади впливу зовнішніх факторів на політичний режим» розглядає теоретичне підґрунтя, на якому базується емпірична частина дослідження. Так в підрозділі 1.1 автор дослідження розглядає наукову дискусію з приводу типології політичних режимів та визначення основних ознак різних типів політичних режимів, включаючи демократію. В підрозділі 1.2 автор дослідження розглядає теоретичну проблему аналізу зовнішніх впливів на розвиток політичних режимів, а в підрозділі 1.3 ця проблема розглядається вже з урахуванням концепції геополітики, включаючи розгляд поняття «геополітичне середовище». Теоретичну частину дослідження завершує підрозділ 1.4 в якому розкриваються існуючі підходи до вимірювання політичних режимів, зокрема - демократії. Також визначаються основні проблемні питання, пов'язані з неможливістю віднайти спільний теоретичний, а відтак – і практичний базис для створення універсального інструменту вимірювання політичних режимів.

Розділ 2 «Вимірювання розвитку демократії на прикладі України в обраному геополітичному середовищі» представляє емпіричну частину дослідження, в якій автор на основі кореляційного аналізу визначає особливості зв'язків трендів розвитку політичних режимів (зокрема – демократій) в окресленому геополітичному середовищі для України в обраному для дослідження часовому проміжку. Автор чітко визначає, яким чином окреслює геополітичне середовище України для аналізу, а також дає конкретне пояснення вибору часового проміжку. В першому випадку саме спільність

сухопутних географічних кордонів (що відсилає до класичної концепції геополітики), а також історичні та культурні зв'язки включають в безпосереднє геополітичне середовище для України: Білорусь, Молдову, Польщу, Росію, Румунію, Словаччину, Угорщину. Що стосується часового проміжку, автор визначає вибір саме межами наявності даних, представлених в трьох індексах вимірювання демократії.

В *Розділі 3 «Динаміка розвитку демократії України в геополітичному середовищі»* автор розкриває основні інтегральні результати дослідження та надає рекомендації щодо впровадження результатів у теоретичну дискусію та практичну діяльність. Так в підрозділі 3.1 на конкретних показниках дослідження аналізується інтегральний підхід до визначення характеристик демократії та впливу окресленого геополітичного середовища на розвиток демократії України. В підрозділі 3.2 визначаються та аналізуються основні показники динаміки розвитку демократії України за обраними індексами вимірювання демократії. А в підрозділі 3.3 аналізується динаміка розвитку демократії країн самого окресленого геополітичного середовища України за показниками індексів вимірювання демократії.

Висновки дослідження є обґрунтованими та відповідають завданням дослідження. Вони в повній мірі співвідносяться з метою дослідження і дають відповідь на актуальні питання, розкриті в ході роботи.

На використані джерела в ході дослідження зроблені коректні посилання. Бібліографічний опис цитувань в дисертаційній роботі складено у вигляді, що відповідає загальним вимогам оформлення дисертації.

Дисертація є завершеною роботою, що дотримується всіх вимог до структури дослідження, його оформлення та подачі результатів.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях. За результатами дослідження автором підготовлено 15 публікацій: 5 наукових статей у виданнях з політичних наук, 3 з яких – у фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus), і 2 – у міжнародних наукових виданнях іншої держави (Польща), також – 1 стаття в

науковому нефаховому виданні України, 1 розділ в колективній монографії та 8 тез доповідей на наукових конференціях. Серед статей, що зараховуються як обов'язкові для отримання ступеня доктора філософії:

- Fedoryshyna K. Comparative analysis of efficiency of democracy in Ukraine according to the indices of democracy The Economist Democracy Index, Freedom In the World and Polity IV. *Grani*. 2020. №8. P.78-92.
- Fedoryshyna K. The crisis of the classical concept of liberal democracy in the context of modern challenges. *Grani*. 2021. №4. P.48-55.
- Fedoryshyna K. The problem with discussion on external influences on political regimes: theoretical dimension. *Grani*. 2021. №11. P. 66-71.

З огляду на вищезазначене, публікації Федоришиної К.О. відповідають вимогам до обов'язкового розкриття результатів дисертаційного дослідження в наукових виданнях, до яких зараховуються фахові наукові видання України.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Дисертаційна робота Федоришиної К.О. надає розроблені науково-практичні рекомендації та висновки, що можуть бути використані як методологічна база для визначення стратегії подальшого розвитку демократії України з огляду на потенційні впливи геополітичного середовища з недемократичними акторами, що можуть впливати на зміну демократичної системи України. Крім того в роботі визначаються особливості взаємозв'язку показників розвитку політичних режимів в геополітичному середовищі на прикладі України. Теоретично обґрунтований авторський погляд на теорію зовнішніх впливів на політичні режими, зокрема – на розвиток демократії.

Загальний висновок. Дисертація Федоришиної Катерини Олександрівни на тему «Вплив геополітичного середовища на розвиток демократії (на прикладі України)» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова КМУ від 12 січня 2022 р. № 44), включаючи п. 6, 8, 9 та

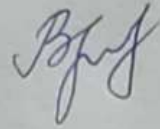
10. Отже, здобувач заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «політологія».

Офіційний опонент

Доктор політичних наук, доцент

Завідувач кафедри політичних технологій

КНЕУ ім. В. Гетьмана

Гапоненко В.А.

